

ז. מי שנשרו כליו בדרך במים – מהלך בהם ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה (של העיר, שהוא מקום המשתמר) – שוטחם בחמה (ליבשם) אבל לא כנגד העם (שמא יאמר הרואה: הרי זה כיבס כסותו בשבת ושטחה לייבשה. רמב"ם). כן סתמה משנתנו. ובברייתא שנו שר"א ור"ש אוסרים לשטחם [וכדברי רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור].

א. בתוספתא (פי"ז, והובאה בשו"ע שא"מ) שנו לא ישטח אדם את כליו אפילו מן הזיעה. ולכאורה הוא הדין כשנרטבו בגדיו במים מועטים, מאידך יש משמעות מכמה פוסקים להתיר בכגון זה (ע' מג"א שא"מ סקנ"ה שצדד בדבר).

ב. שטחם בחמה מערב שבת, אינו חייב לסלקם בשבת, אפילו הם שטוחים כנגד העם (שו"ת הרשב"א ח"ז צא; או"ח שא"מ, מה), כי האיסור הוא משום מראית העין בפעולת השטיחה שיחשדוהו שכיבס עתה (לבוש, מובא במשנ"ב). ולפי"ז הוא הדין אם עבר ותלאם בשבת, אעפ"י שעשה איסור אין צריך להסירם (כף החיים ס"ק רס).

בשעת בין השמשות יכול לתלות אם נצרך לבגדים למחר, שלא גזרו בין השמשות על שבות במקום מצוה. ונכון לתלותם בצנעה (עפ"י אחרונים, משנ"ב שא"מ ס"ק קסו ושעה"צ).

לשטוח במוצאי שבת מותר מיד, הגם שאין שהות כיבוס מצאת השבת (עפ"י חדושים ובאורים). ג. בגדים המותרים בשריה במים אף כי אסורים בשפשוף, כגון העשויים מניילון או מחומרים סינטטיים אחרים – מותר לשטחם בחמה ליבוש (הגרשו"א, מובא בשש"כ טו, יא).

דף קמז

רמב. מה דין המעשים דלהלן בשבת.

- א. ניעור הטלית מלכלוך.
- ב. יציאה לרשות הרבים בטלית מקופלת ומונחת על כתפיו; בסודר על הכתף; בבגדים מופשלים ומקופלים.
- ג. טלטול אלונגית שנסתפגו בה.
- ד. השתטפות הגוף בצונן או בחמים.
- ה. סיכה ומשמוש האברים; התעמלות והתגרדות וכד'.
- ו. עשיית אפיקטויזין.

א. אמר רב הונא: המנער בטליתו בשבת חייב חטאת. ודוקא בבגדים חדשים ושחורים, לא בישנים ולא בלבנים או אדומים. והוא שמקפיד עליהם. וכן מסופר על מנהג חכמים שניפצו בגדיהם מפני שלא הקפידו על כך כלל.

- א. לפרש"י, חייב חטאת בניעור מן העפר. והתוס' נקטו שמנער מן הטל שעל הבגד אבל בניעור מן העפר אין נראה שיהא שייך ליבון. וכתב הרמ"א שטוב לחוש לדברי רש"י. ובא"ר כתב שיש איסור בזה מן הדין כי הרבה ראשונים סוברים כרש"י. אך על ידי נכרי יש לסמוך על דעה ראשונה להתיר, ובפרט שיש בזה לפעמים משום 'כבוד הבריות' (משנ"ב שב סק"ז).
- ב. בטלית שחורה וחדשה מן הסתם מקפיד, ורק כשידוע לו שאינו מקפיד מותר (כן האריך להוכיח בבאור הלכה שב"א מהראשונים). ואפשר שאפילו בלבנים ובישנים, שאם דרכו להקפיד שלא ללבשם ללא ניעור – אסור. וכן אם נדבק לבגדו דבר טינוף או תבשיל, אסור להסירו [ואינו דומה לטיט לח שעל בגדו שגם אם מסיר את הממשות העליונה נשאר כתם בבגד] (עפ"י באור הלכה שם. ובספר 'חדש האביב' כאן כתב עפ"י לשון הגמרא שאינו חייב אלא כשרגילים להקפיד וגם הוא,

ומשמע כשאין רגילים מותר לתתהילה בשאר בגדים אפילו הוא עצמו מקפיד. ומ"מ אם ידוע שאנשים בדר"כ מקפידים על לכוך כזה – אסור בכל הבגדים, וכמש"כ בערוך השלחן שב,ג).

ג. אם בדרך כלל אינו מקפיד אלא שעכשיו הוא מנערו מפני כבוד השבת או מפני מאורע אחר – דינו כדין בגד שאין מקפידים עליו (שש"כ טו, כו בשם הגרשו"א. וע' גם בפסקי הרי"ד ובשפת אמת. ואין ראייה אלא אם רוצה לנקות לכבוד שבת או המאורע, אבל אם מקפיד תמיד בבגד שבת או במאורע חגיגי וכד' יתכן שאסור, אבל ברי"ד ובשפ"א משמע יותר שכל שאינו מקפיד בימות החול – מותר).

ד. מותר להסיר הנוצות שעל הבגד בשבת ואין בדבר משום 'מלבן' (רמ"א שב,א).

ה. גם באופנים המותרים לנקות, אין לעשות זאת על ידי מברשת העשויה קסמים דקים, כדי שלא ישברו. וכיום נהגו איסור בכל מכבדת ואין מותר אלא ביד (מובא בבאה"ל שם ד,ה ועיי'ן).

ב. אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: היוצא בטלית מקופלת מונחת לו על כתיפו בשבת – חייב חטאת. ותניא נמי הכי. ואפילו טלית ששני צדיה מונחים על כתיפו, מסרו בשם התנאים לאסור הדבר.

במקומות שהדרך לילך בטלית באופן זה, או כשהיא כרוכה סביב הצואר דרך מלבוש – מותר לצאת בה כך (ע' בשו"ת הר"י בן מגאש קפג, הובא בברכ"י שא סק"ז; ב"י ורמ"א או"ח שא,כט–ל ומשנ"ב).

אמר ר' אלעי, וכן הורו עולא ור' זירא: אסור לעשות 'מרזב' בשבת. ופירש רבי זירא מרזב – 'כיסים בבליים'. (פרש"י, מקפל כלפי מעלה בגדיו הארוכים וקושרם בחוטים, והיינו כמין כיס. והרמב"ם כתב, אפילו בידו או על כתפו. והתוס' כתבו שלוקח שני צדי הטלית הימניים ונותנם על כתף שמאל, שאז נראים כמין כיסים העשויים כמרזב). אמר רב פפא: נקוט כלל זה בידך; כל שעושה על דעת איסוף (רש"י: שיהא כך תמיד מקופל. רמב"ם (יט,יז): שמקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או שלא יתלכלכו) – אסור. על דעת להתנאות (רש"י: לפי שעה. רמב"ם: להתנאות כמנהג אנשי המקום במלבושם) – מותר.

מובא בשם הגר"מ פיינשטיין שיש להקפיד שלא לצאת עם טלית קטן באופן שמוציאים את הציציות חוץ למכנסים ונצרכים משום כך לקפל את שפת הבגד. ואילו שאר הפוסקים הורו שאין צריך להחמיר בזה (דברי חכמים 275).

צ"ע בשמועה זו בשם הגרמ"פ, שהרי כתבו הפוסקים שמותר לצאת אף בטלית כרוכה על כתפו אם דרך אנשים באותו מקום ללבוש כן, כנ"ל ועל כל פנים לענין טלית-קטן המקופלת בשפתיה כנהוג אין מובן מה מקום יש להחמיר בדבר, והלא כך צורת הלבישה לכולי עלמא.

יוצא אדם בסודר שעל כתיפו, ואפילו אין נימה כרוכה לו באצבעו (שלא יפול מכתפיו) כדרך שנהג הורקנוס בנו של רבי אליעזר. וכן דרש רב נחמן בר רב חסדא בשם רב חסדא.

ואמרו: 'סכינתא' (רש"י: סודר גדול שתלוי בין כתפיו וראשו עטוף בו. תוס': בגד דק מאד. רמב"ם: סודר קטן שאין מכסה ראשו ורובו); צריך לקשר שני ראשיה למטה (שיהא נראה כמלבוש; שלא תפריחנו הרוח).

א. בסודר מותר אפילו הוא מקופל על כתפיו, שלא כטלית – כי כן דרך לבישתו בחול לפעמים אצל כמה אנשים. והט"ז כתב שלדעת הרמב"ם אסור לילך בסודר מקופל אלא אם נמשך על רוב גופו. אבל אין כן דעת כל הפוסקים. אמנם אם פשטו כדי לעטף בו גופו, או צריך לדעת הרמב"ם שיהא בו כדי לעטוף ראשו ורובו – כמנהג המדינה באותו בגד (עפ"י משנ"ב שא ס"ק קכו בבאה"ל ובשעה"צ).

ב. יציאה בשבת כשהמלבוש העליון מונח על כתפיו, ללא הכנסת ידים לשרוולים; מובא בשם הגרי"ש אלישיב והגרמ"פ שיינברג שליט"א שאף שיש מקום להתיר, העולם נוהג להחמיר

דבר (מובא בשו"ת דברי חכמים, סעיף 262). וכן בספר שמירת שבת כהלכתה (יה, ד ובהערה) כתב שמצד הדין מותר הדבר שהרי זו דרך לבישה אלא שברשות הרבים גמורה נכון להחמיר שמא יש לחוש שיפול ממנו וישאנו ד' אמות. והגר"צ אבא שאול זצ"ל פסק (אור לציון ח"ב כג, ז) להתיר.

יתר על כן כתב הגר"צ (שם ח), שההולך לטבול במקוה בשבת, מותר לו ליתן המגבת על כתפיו ולצאת עמה לרשות הרבים לפי שמגבת על כתפיו נחשבת דרך מלבוש. (ונראה שלא דיבר אלא כשנושאה על הכתפים כעין עיטוף, אך לא כשהיא מוטלת על כתף אחת, שמסתבר שזו ודאי דרך משאוי ולא דרך לבישה).

ג. לתנא דמתניתין, מי שנסתפג לאחר הרחצה, אפילו בעשר אלונטיאות – לא יביאם בידו (שמא יבוא לידו סחיטה). לעומת זאת כמה בני אדם, אפילו נסתפגו באלונטיא אחת (אפילו כל גופם. רש"י) – מביאים אותם בידם, שמוזכרים זה את זה. [ואמרו בברייתא, המסתפג במרחץ באלונטיא, לא ימסרנה לאוליירים (= בלנים) מפני שחשודים על אותו דבר].

ואולם רבי שמעון בברייתא, וכן רבי ושמואל ורבי יוחנן נקטו הטר בהבאת האלונטיא הביתה [ומשנתנו – שנאה רבי יוחנן דברי יחיד, בן חכינאי]. וכן הורה רב יוסף לאביי.

ד. דייקו בגמרא ממשנתנו שאף על פי שגזרו חכמים על רחיצה בשבת – להשתטף (- ששופך המים על גופו, ואין זו דרך רחיצה) מותר אפילו כל גופו בחמין, וכדברי רבי שמעון. ואילו רבי מאיר בברייתא אוסר להשתטף בין בחמין בין בצונן. רבי יהודה אומר: בחמין אסור ובצונן מותר. [אמר רב חסדא: לא התיר רבי שמעון אלא בקרקע אבל בכלי דברי הכל אסור להשתטף (שהרואה אומר: היום הוחמו)].

אמר רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה. גמרא לט: ויש לומר שריו"ח אינו מדייק מהמשנה כרבי שמעון. תורי"ד.

ה. סכים (שמן) וממשמשים (ביד, על כל הגוף להנאה), אבל לא מתעמלים (לשפשף בכח) ולא מתגרדים / מתגרדים, במגרת. רשב"ג אומר: אם היו רגליו (או ידיו. רמב"ם כא, ל) מלוכלכות בטיט ובצואה – גורר כדרכו ואינו חושש. [רב שמואל בר יהודה עשתה לו אמו מגררת של כסף (לשבת. רש"י)].

סכים וממשמשים בבני מעיים בשבת, ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול; סך ואחר כך ממשמש (ר' חמא בר חנינא), ולדעה אחרת סך וממשמש בבת אחת (רבי יוחנן).

א. במקומות שאין סכים אלא לרפואה, כגון במקומותינו – אסור לחושש במתניו לטוך בשמן משום עשיית רפואה (עפ"י פוסקים או"ח שכו. וכן מי ששפתיו יבשות וסדוקות). ע"ע פרטים נוספים לעיל קיא קלד.

ב. כאמור, אסרו חכמים להתעמל בשבת על ידי שפשוף בכח. וכן על ידי תרגילים שונים המחממים את הגוף וגורמים לו להזיע (עפ"י פוסקים שכת, מב), והוא בכלל איסור רפואה בשבת. כמו כן אין לרוץ בשבת כדי לחמם את הגוף ולחזקו, אבל מותר לטייל אף אם כוונתו לחיזוק בריאותו, כיון שאין הדבר ניכר שעושה כן לרפואה. ויש מחמירים אם כוונתו להתעמל לרפואה (עפ"י פוסקים שא, ב ע"ש במשנה ברורה). ומותר לצעירים לרוץ ולקפוץ אם עונג הוא להם, וכגון שמשחקים לתפוס זה את זה או לקפוץ בחבל (עפ"י שו"ע שא, ב ומשנ"ב; שש"כ טז, לט).

כמו כן אם נהנה האדם מההתעמלות עצמה יש לומר שמותר (עפ"י הגרש"ז אויערבך – מובא בשמירת שבת כהלכתה טז, לט בהערה, וב'תיקונים ומילואים').
תרגילים פשוטים ביד מותר לעשות, גם אם כוונתו לשכך כאבים (עפ"י שו"ת ציץ אליעזר ח"ו ד; שמירת שבת כהלכתה יד, לח. וכן מובא בספר דברי חכמים (סעיף 391 ובמפתחות שבסוף הספר) בשם הגר"מ פיינשטיין שמותר לעשות תרגילי התעמלות באופן שאינו מתאמץ הרבה, מפני שדומה ל'מאכל בריאים' שלא אסרוהו משום רפואה).

אין יורדים לקורדימא (שם נהר) משום טיט המחליק.
רש"י מפרש שבגדיו נישורים במים ובא לידי סחיטה. והרמב"ם (כא, כט) פירש: אין רוחצים במים שמשלשלים ולא בטיט שטובעים בו... שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשבת ענג.
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אסור לעמוד בקרקעיתה של דיומסת, מפני שמעמלת (מחממת. רש"י) ומרפאה.
לדעת הבית-יוסף (סי' שכה, שלא כדעת המג"א) שאין איסור על בריא להשתמש במיני רפואות, מותר לבריא לעמוד בדיומסת. לא אסרו אלא לחולה (עפ"י בית יוסף או"ח ח"ג נד, ג).

1. אין עושים אפיקטויזין (להקיא). ודוקא בסם (גזרה משום שחיקת סממנים. רש"י ורמב"ם) אבל ביד מותר (רבב"ח אמר ריו"ח).
במקום אחר (קכג): פרש"י שעושה כן שלא לרפואה אלא להריק מעיו שיוכל לאכול ולשתות הרבה, ואין בכך גזרת שחיקת סממנים אלא איסורו משום 'מתקן גברא' (וע' אג"מ או"ח ח"ב פא).
[תניא, רבי נחמיה אומר: אף בחול אסור מפני הפסד אוכלים.
ואם מצטער מרוב מאכל, אפילו אינו מגיע לידי חולי – בחול מותר בין ביד בין בסם ובשבת אסור בסם כאמור. ואין מחלוקת בין חכמים לרבי נחמיה (עפ"י רי"ף רמב"ן ורא"ש; או"ח שכה, לט)].

דפים קמז – קמח

רמג. עצם שנשברה או נפרקה, האם מחזירים אותה בשבת?

שנינו במשנה, אין מחזירים את השבר. אמר רבי חנא בגדתאה אמר שמואל: הלכה, מחזירים את השבר (שסובר 'מחזירים' תנן. רש"י).
מי שנפרקה ידו ורגלו – לא יטרפם בצונן אבל רוחץ הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא.
א. להלכה נקטו החיי-אדם והמשנה-ברורה (שכח ס"ק קמה – בישוב דברי השו"ע שם סעיפים ל מזו) שאם יצאה העצם ממקומה לגמרי – מותר להחזירה למקומה, שהריזה בכלל 'סכנת אבר'. ורק אם נקעה ממקומה קצת אין להחזירה ולא ישפשפנה הרבה בצונן שזוהי רפואתה אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא. [ואף לדעת המגן-אברהם שאוסר להחזיר עצם שנפרקה, אם הרופא אומר שיכול לבוא לידי סכנת אבר – מותר. ובכל מקרה על ידי נכרי מותר]. וכן המהרש"ם בספרו דעת תורה כתב שלפי הידוע אם אין מחזירים העצם למקומה יהא קשה אחר כך להחזירה, על כן יש לסמוך להקל.
ובספר ערוך השלחן (שם לט ז) הסיק להתיר להחזיר אפילו בשיצאה מעט. ואפילו לאחר שהחזיר כדרכו, אם לדעת הרופאים יש עדיין סכנה לאבר, מותר לטרוף בצונן כדרך שעושה בחול (ובשבט הלוי ח"ח פ נטה מדבריו).